

Тема. Географічна оболонка Землі

Мета: актуалізувати, закріпити й поглибити знання про склад, межі, будову й закономірності географічної оболонки, дати уявлення про сучасний етап розвитку географічної оболонки, розкрити зміст і сутність поняття антропосфера. Розвивати світоглядне, логічне мислення, уміння систематизувати та аналізувати інформацію. Виховувати відповідальне ставлення та поведінку до довкілля

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник, атлас.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

Приєм «Назви мене»

Учневі дають поняття . Він повинен пояснити його товаришеві, не називаючи це поняття.

Поняття: «геоїд», «сила Коріоліса», «місцевий час», «поясний час».

III. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності

Знайомство з метою та завданням уроку

IV. Актуалізація опорних знань, вмінь і навичок учнів

Приєм «Мозковий штурм»

Що таке географічна оболонка? Назвіть її складові.

V. Вивчення нового матеріалу

1. СКЛАД, МЕЖІ ТА БУДОВА ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ.

Приєм «Практичність теорії». Використовуючи підручник (с.45-46) записати схему взаємозв'язків географічної оболонки та межі географічної оболонки

2. ЗАКОНОМІРНОСТІ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ.

Пояснення вчителя. Основними властивостями географічної оболонки є ритмічність природних явищ, кругообіг речовин й енергії, цілісність і єдність, зональність, саморегулювання. Ритмічними називають явища, які повторюються з певною періодичністю. За тривалістю розрізняють ритми добові, річні, внутрішньовікові (від кількох років до десятиліть), багатовікові, геологічні (коли явища повторюються через мільйони років). Ритми можна спостерігати як у живій, так і в неживій природі. Важливо відзначити, що ритми живої природи стали можливі лише завдяки ритмічності неживої природи. Так, добовий ритм зумовлений обертанням Землі навколо своєї осі. Він проявляється у зміні температури, атмосферного тиску, вологості повітря, припливах і відпливах, активності в житті тварин, інтенсивності фотосинтезу в рослин.

Річні ритми полягають у повторюваності явищ у географічній оболонці, пов'язаних зі зміною пір року (передусім, у помірних і полярних широтах). Відбувається зміна пір року, яка супроводжується зміною температурного режиму, збільшенням або зменшенням кількості опадів, сили вітру тощо. Зниження температури в зимовий період зумовлює уповільнення багатьох процесів у природі: рослини перебувають у стані відносного спокою, деякі

тварини впадають у сплячку, у воді зменшується кількість кисню, а вуглекислого газу, навпаки, збільшується, знижуючи життєдіяльність живих організмів. Нерівномірний розподіл енергії в географічній оболонці викликає рух речовини й утворення кругообігів в атмосфері, гідросфері, літосфері та біосфері. Виникають рухи повітряних і водних мас, а також неорганічної та органічної речовин, що утворюють атмосферну циркуляцію й кругообіг води, перенесення мінеральної речовини, літосферні й біосферні кругообіги. Кругова форма переносів забезпечує неперервність руху в умовах обмеженої кількості речовини. Усі кругообіги не замкнені, тобто частина речовини й енергії може під час руху вилучатися з кругообігу, а іноді в кругообіг включаються нові речовини й енергія. Наприклад, вилучення значних обсягів води з географічної оболонки в четвертинний період під час утворення льодовиків і надходження її в географічну оболонку в період їх танення. Цілісність географічної оболонки проявляється в тому, що зміна одного компонента природного комплексу зумовлює зміну інших або всієї системи як цілого. Циклічність — це процес, що розвивається не по колу, а по спіралі, бо кожний виток — новий рівень на тлі загального розвитку й поступального руху. Група «витків» утворює цикл наступного порядку. Наприклад, повсюдне розорювання земель і вирубування лісів призводить не тільки до погіршення стану ґрунтового покриву, а й до зміни гідролого-геологічних умов, скорочення кількості атмосферних опадів, зміни біогеоценозів. Так антропогенний вплив на один компонент природної системи (ґрунт) викликає зміну стану всієї системи. Єдність географічної оболонки виявляється в тому, що локальні зміни відображаються на всій оболонці. Наприклад, появу кислотних дощів, які підкислюють ґрунти, спричиняють переважно перенесення сірчаних й азотних сполук (викидів промислових підприємств у повітря). Тож антропогенний вплив на атмосферу в одному місці географічної оболонки позначається на ґрунтовому покриві в іншому. Зональність — закономірна зміна у просторі будови компонентів географічної оболонки. Розрізняють широтну (горизонтальну) і висотну (вертикальну) зональність. Перша зумовлена неоднаковою кількістю тепла, що надходить у різних широтах, — наслідок кулеподібної форми Землі. Інший вид зональності — висотна поясність — виявляється лише в горах і зумовлена зміною клімату з висотою. Географічна оболонка має здатність до саморегулювання, що дає змогу підтримувати параметри функціонування на певному рівні. Наприклад, сталість сольового складу вод Світового океану, хоча показники розподілу опадів і випаровування в різних його частинах не однакові, а щорічне надходження в океан прісних вод, принесених річками, становить 37,5 тис. км³.

Приєм «Мозковий штурм»

Як ритмічність у природі впливає на людей? Наведіть приклади внутрішньовікових, багатовікових ритмів.

Приєм «Хвилинка інтернету»

Знайдіть прислів'я, приказки, у яких приховано вислови про закономірності

географічної оболонки. Наприклад: «Якби не було хмар, то ми не знали б ціни сонцю».

3. СУЧАСНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБОЛОНКИ. АНТРОПОСФЕРА.

Приєм «Робота в групах». За даними підручника дізнатися та охарактеризувати етапи розвитку географічної оболонки (с. 47-48)

Пояснення вчителя. Антропосфера — це особлива сфера, яка формується в географічній оболонці шляхом зміни її складових. Вона розвивається головним чином у біосфері (у її широкому розумінні) за активного впливу людини. Людина давно й цілеспрямовано змінює географічну оболонку, використовуючи природні ресурси та багатства, створюючи нові об'єкти в процесі життєдіяльності. Географічну оболонку, змінену господарською діяльністю людини, називають географічним середовищем. Уже в недалекому майбутньому поняття географічної оболонки й географічного середовища можуть стати синонімами. (Поясніть чому.) Усю відому й освоєну людиною частину Землі називають ойкуменою.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

1. Обґрунтуйте визначення понять «географічна оболонка», «антропосфера».
2. Поясніть склад речовин у географічній оболонці.
3. Перелічіть основні властивості географічної оболонки. У чому виявляється її цілісність?
4. Доведіть, що між поняттями «географічна оболонка» й «географічне середовище» є істотні відмінності.
5. Як у своїй діяльності людина може використати знання про взаємозалежність складових географічної оболонки?

VI. Підсумки уроку

Усі оболонки Землі перебувають у постійній взаємодії та взаємозв'язку, вони утворюють єдину географічну оболонку, верхня межа якої проходить в атмосфері на висоті 20-30, нижня — на глибині 6-50 км у літосфері.

До найважливіших властивостей географічної оболонки належать: перебування речовин у трьох агрегатних станах; кругообіги речовин та енергії; наявність життя.

Основними закономірностями географічної оболонки є: ритмічність, циклічність, не замкнені кругообіги, цілісність і єдність, зональність, саморегулювання.

VII. Домашнє завдання.

1. Опрацювати параграф 8
2. Підготуйте повідомлення про відомих учених, які вивчали сутність й окремі і загальні особливості географічної оболонки.
3. Яку географічну закономірність описав Ч. Дарвін, коли сказав, що морський флот Англії тримається на старих дівах, маючи на увазі географічний ланцюжок:

«Старі діви люблять кішок — кішки ловлять мишей - миші не розорюють гнізд джмелів - тільки джмелі опилюють конюшину - конюшина є

найкращою пашею для тварин - завжди свіжий біфштекс на флоті - ситі й здорові матроси – основа майбутнього флоту країни».

Використана література:

1. Гільберг Т. Г. Географія (рівень стандарту) : підручник для 11 кл. закладів загальної середньої освіти / Гільберг Т. Г, Савчук І. Г, Совенко В. В. — К. : УОВЦ «Оріон», 2019. — 192 с. : іл.
2. Павлюк Н.І. Географія. 11 клас: навч.-метод.посібник. [Текст] / Н.І. Павлюк. – Х. : ВГ «Основа», 2019. – 88 с. : - табл. (Серія «Мій конспект»)
3. Стадник О.Г. Географія 11 клас (рівень стандарту): міні-конспекти уроків до підручника Г.Д. Довгань, О.Г. Стадника. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 48 с.